

Аспірант кафедри англійської філології,
факультету іноземних мов Прикарпатського
національного університету ім. В. Стефаника

РОЗДІЛОВЕ ЗАПИТАННЯ У ПАРАДИГМІ ПИТАЛЬНОГО РЕЧЕННЯ

Стаття розкриває та встановлює місце розділових запитань у парадигмі питальних речень. Увага зосереджена на співвідношенні між регулярними та нерегулярними конструкціями, що складають субпарадигму розділового запитання.

Субпарадигма, розділове запитання, головний компонент, питальний сегмент, комунікативна направленість, регулярні конструкції, нерегулярні конструкції.

Kovbasko Y. G.

Disjunctive question in interrogative sentence paradigm

The place of the disjunctive questions in interrogative sentence paradigm is in the focus of the present paper. Attention is paid to the correlation between regular and irregular constructions, which constitute disjunctive question subparadigm.

Subparadigm, tag-question, main constituent, communicational intension, regular constructions, irregular constructions.

У рамках дискурсу мовець має на меті донести інформацію до слухача, переконати його зробити певні висновки або отримати результат чи інформацію. У процесі комунікації, адресант використовує мовні засоби, серед яких можна виокремити питальні речення.

Метою статті є встановлення місця розділових запитань у парадигмі питальних речень англійської мови. Актуальність дослідження базується на недостатньому вивченні місця розділового запитання у мові, його парадигматики та функцій у рамках теорії дискурс-аналізу та теорії речення. Об'єкт дослідження представлений 131 розділовим запитанням, отриманими з текстів Д. Р. Р. Толкіна “The Fellowship of the Ring”, “The Two Towers” та “The Return of the King” довжиною 496 440 слововживань. Для опису загальних характеристик питальних

речень, у дослідженні був застосований дескриптивний метод, який передбачає опис мови як системи, що індуктивно виводиться з текстів і становить собою сукупність деяких одиниць та правил їх аранжування [4, 130], а також структурний аналіз, який передбачає виокремлення спільних інваріатів і співвіднесення їх з конкретними мовними сегментами [4, 496]. В нашій роботі структурний метод використовувався для визначення структурних типів розділових запитань.

Запитання – це тип речення, що має запитальну форму і зазвичай використовується для вираження іллокутивного акту [7, 179]. Питальні речення мають власні структурні особливості, до яких відносять:

- Двопредикативність (повна + згорнута)
- Інтерогативна інтонація, наприклад висхідна чи низхідна
- Використання питальних слів типу *what, why, how long* тощо
- Фіксований порядок слів (для літературної англійської мови), відхилення від якого виступають засобом ритмізації чи стилістичної архаїзації мови художнього твору [3, 7].

У вітчизняному мовознавстві зазначають, що розділове запитання підпорядковане “принципу заміни Пешковського” – питальна інтонація своєрідно поєднується в інтерогативному висловлюванні з фразовим логічним наголосом [3, 8].

У лінгвістичній парадигмі запитання, яке є одним із чотирьох структурних типів речення, вирізняють наступні субпарадигми [1, 124]:

- Загальні запитання (*general or yes/no questions*) – це запитання, на які відповідь *так/ні* є прийнятною [7, 181]:

Vaux + NP₁ + VP + NP₂

de Vaux – auxiliary verb

NP – noun phrase

VP – verb phrase

Shall I call for my sword? [9, 121]

Might I ask your names, sir? [10, 91]

Do you hear this, Wormtongue? [8, 60]

- Спеціальні запитання (special or wh-questions) – це запитання, які містять у собі питальні слова, типу *where, when, how much* [7, 817]:

Wh-word + Vaux + NP + VP + NP

de Wh-word – питальне слово

Where are we to go? [8, 174]

Where is thy horn? [10, 137]

How on earth could they be going about with him, even following him? [9, 37]

- Альтернативні запитання (alternative questions) – це запитання, що передбачають дві чи більше можливих відповідей, одна з яких є вірною [7, 823]:

a) Vaux + NP + VP + NP + OR + NP/VP

b) Wh-word + Vaux + NP + VP + NP + OR + NP/VP

How could he escape, or save himself, or save the Ring? [10, 173]

Was this a vision of Gandalf on one of his many lonely journeys long ago, or was it Saruman? [8, 218]

Are you hurt, or wounded? [9, 60]

- Розділові запитання (tag questions) – це складова частина, що додається до висловлювання, з метою отримати схвалення чи несхвалення адресата [7, 811]:

a) NP + VP + NP + Vaux + NOT + P

b) NP + Vaux + NOT + VP + NP + Vaux + P

Vaux + NOT – auxiliary verb + not-operator

P – pronoun

Ah well, but she got him in the end, didn't she? [10, 176]

So you know about our little footpad, do you? [8, 231]

Well, Master Peregrin, I hope that you used yesterday to your profit, and to your liking, did you? [9, 32]

Вищенаведені моделі розділового запитання свідчать про існування двох синтаксичних домінант, які мають свої власні субпарадигми. Такими субпарадигмами виступають регулярні конструкції розділового запитання, а саме:

- **негативно-позитивна зворотна полярність (-/+)**

NP + *Vaux* + NOT + VP + NP + *Vaux* + P

And Frodo wouldn't have got far without Sam, would he, dad? [10, 104]

There wasn't any permanent harm done, was there? [8, 27]

We didn't want them to go, did we? [10, 110]

- **позитивно-негативна зворотна полярність (+/-)**

NP + VP + NP + *Vaux* + NOT + P

Frodo was very brave, wasn't he, dad? [10, 87]

He would get all right in time, wouldn't he? [8, 28]

You have store in this House of the herbs of healing, don't you? [9, 63]

- **постійна позитивна полярність (+/+)**

NP + VP + NP + *Vaux* + P

So that's your tone, is it? [9, 135]

You have drunk of the waters of the Ents, have you? [10, 82]

Mr. Baggins is it? [8, 55]

- **постійна негативна полярність (-/-)**

NP + *Vaux* + NOT + VP + NP + *Vaux* + NOT + P

So he doesn't like it, doesn't he? [8, 17]

You won't go again, won't you? [9, 84]

So Saruman would not leave, wouldn't he? [10, 95]

Таким чином, розділове запитання має свою розвинуту субпарадигму у синтаксичній парадигмі питального речення у системі англійської мови:

NP + *Vaux* + NOT + VP + NP + *Vaux* + P

NP + VP + NP + *Vaux* + NOT + P

NP + VP + NP + *Vaux* + P

NP + *Vaux* + NOT + VP + NP + *Vaux* + NOT + P

Регулярні конструкції розділового запитання відрізняються між собою, так званою “збалансованістю” [6, 727]. Тобто, наявність *not-оператора* не є обов’язковою. До “збалансованих розділових запитань” відносять конструкції зі зворотною полярністю, а саме: негативно-позитивною та позитивно-негативною, наприклад:

*The Ents **made up** their minds rather quickly, after all, **didn't** they?* [10, 40]

*We **musn't** rissk our neck, **musst** we, precious?* [10, 109]

До “незбалансованих структур” належать розділові запитання з постійною позитивною чи негативною полярністю, наприклад:

***That's** what he means, **is** it?* [10, 24]

*You **won't**, **won't** you* [8, 201]

Порівняно з іншими типами запитань, такими як загальне аб спеціальне, розділове запитання не є часто вживаним, про що свідчать дані проведеного нами дослідження, див.: Таблицю №1.

Таблиця №1

Кількісне співвідношення питальних речень у творах Д.Р.Р.Толкіна

Типи питання	Кількість Одиниць	Відсоткове відношення	Приклади
Загальне	970	43%	<i>Do you know any more of that old lay that you spoke of?</i> [8, 114]
Спеціальне	1001	44%	<i>What is that other river we can see far away there</i> [8, 121]
Розділове	131	6%	<i>They do cheer the heart, don't they?</i> [10, 108]
Альтернативне	45	2%	<i>Will you give me no peace at all by night or day?</i> [10, 91]
До підмета	106	5%	<i>Who shall say how it comes here in the appointed hour?</i> [9, 119]
Разом	2253	100%	

Загальна кількість питальних речень становить 2253 одиниці, де розділові запитання складають кількість 131, що дорівнює 6% від загальної кількості питань у зазначених текстах.

На думку В. В. Михайленка, це залежить від того що в більшості мовах розділові запитання частіше використовуються в усному мовленні, ніж письмовому. Вони можуть виступати індикаторами ввічливості чи іронії, виражати впевненість чи її невпевненість, або ж наголошувати на чомусь [2, 60]. Наприклад:

a) *Perhaps I could really join your company, couldn't I?* [9, 12]

в) *You are Peregrin the Halfling, aren't you?* [9, 8]

с) *At least so it is recorded, is it not, Gimli?* [8, 184]

Розділові запитання доцільно аналізувати у формі цілісної конструкції, а не двох окремих частин. Оскільки окремі частини не несуть у собі характеристик, притаманних повному розділовому запитанню, яке має певну комунікативну направленість, цілісність та завершеність. Наприклад, використавши розділове запитання (а) без питального сегмента, *Perhaps I could really join your company* висловлювання втратить свою експресивну неординарність. Якщо аналізувати питальний сегмент *couldn't I* без його контексту, то отримаємо речення без змісту.

Регулярні розділові запитання мають зазначені моделі. Проте, аналіз фактологічного матеріалу виокремив розділові запитання, які не відповідають їм, наприклад:

A little addition of your own, I suppose? [8, 17]

I'll stick you, if you don't shut it down, see? [9, 94]

But you won't send him off alone surely, Master? [8, 162]

Існують типи розділового запитання, де головний компонент сполучується із питальним сегментом, що виражений сталими виразами (*remember, right, you mean*), які відповідають такій моделі:

NP + *Vaux* + NOT + VP + NP + VP/ADV/NP + VP

They are looking for something, surely? [9, 34]

To turn to new things, perhaps? [10, 93]

He will have guessed, surely? [10, 95]

Головний компонент може також сполучуватися з питальним сегментом, який представлений вигуком (“*um*”, “*er*”, “*ah*”) чи звертанням:

NP + (Vaux + NOT) + VP + NP + Interjection

Take you to see Elves, eh? [8, 37]

So you live in holes, eh? [10, 29]

Naught worse than that, eh? [8, 72]

Головний компонент представлений вигуками (“*oh*”, “*heh*”, “*hey*”, “*huh*”) сполучується з питальним сегментом:

Interjection + Vaux + (NOT) + P

Oh, is he indeed? [9, 137]

Eh, what? [8, 75]

Oh, have they? [9, 129]

Дані Таблиці №2 підтверджують кількісне співвідношення між регулярними та нерегулярними субпарадигмами розділового запитання.

Таблиця №2

Співвідношення нерегулярних моделей розділових запитань у творах Д. Р.

Р. Толкіна

	Типи субпарадигми	К-сть одиниць	%	Приклади
Регулярні	NP + Vaux + NOT + VP + NP + Vaux + P	22	17%	<i>Your window does not look eastward, does it?</i> [9, 113]
	NP + VP + NP + Vaux + NOT + P	47	36%	<i>Well, I have rather a rascally look, have I not?</i> [8, 99]
	NP + VP + NP + Vaux + P	15	11%	<i>So you know about our little footpad, do you?</i> [8, 231]
	NP + Vaux + NOT + VP + NP + Vaux + NOT + P	3	2%	<i>You would not ask me to break faith with him, would not you?</i> [10, 151]
Нерегулярні	NP + Vaux + NOT + VP + NP + VP/ADV/NP + VP	11	9%	<i>Be able to rest in peace, I mean?</i> [8, 28]
	NP + (Vaux + NOT) + VP + NP + Interjection	29	22%	<i>Not quite dead, eh?</i> [9, 84]
	Interjection + Vaux +(NOT)	4	3%	<i>Oh, have they?</i> [9, 129]

	+ P			
	Разом	131	100%	

Загальна кількість регулярних субпарадигм розділового запитання дорівнює 87 одиницям, що складає 66%, а нерегулярних – 44 одиниці, тобто 34% від загальної кількості розділових запитань. Регулярні конструкції найбільш широко представлені розділовими запитаннями з позитивно-негативною полярністю – 36% від сумарної кількості розділових запитань. Нерегулярні конструкції найчастіше використовують модель розділового запитання, де головна частина сполучується із вигукком – 22% від загальної суми.

Отже, сфера використання розділових запитань є вузькою, ніж, наприклад у загальних, які, зазвичай, відображають загальні інтенції мовця, наприклад отримання підтвердження або заперечення факту дійсності або конкретної відповіді [7, 180]. Розділові запитання відображають у вигляді питального речення конкретніші почуття чи емоцій – попередження, нагадування, невпевненість чи пропозиція [5, 22].

Будучи одним із типів питального речення, розділове запитання має власну субпарадигму, яку утворюють регулярні та нерегулярні конструкції. До регулярних конструкцій традиційна граматики відносить наступні моделі:

NP + Vaux + NOT + VP + NP + Vaux + P

NP + VP + NP + Vaux + NOT + P

NP + VP + NP + Vaux + P

NP + Vaux + NOT + VP + NP + Vaux + NOT + P

Серед нерегулярних конструкцій ми виокремили такі моделі:

NP + Vaux + NOT + VP + NP + VP/ADV/NP + VP

NP + (Vaux + NOT) + VP + NP + Interjection

Interjection + Vaux + (NOT) + P

Співвідношення між регулярними та нерегулярними конструкціями є наступним: 66% складають регулярні субпарадигми розділового запитання, 34% -

нерегулярні. Проте обидва типи конструкцій є важливими складовими парадигми питального речення, а також дискурсу.

Таким чином, для досягнення комунікативної інтенції за допомогою розділових запитань, мовцю необхідно встановити частоту вживання кожного типу цього запитання та виокремити його функціонально-структурні кореляції.

Список використаних джерел

1. Михайленко В. В. Переклад дискурс-оператора // Вісник СумДУ, Суми, 2007 – №1. – Том 2. – С.124-128.
2. Михайленко В. В. Functional Semantics and Syntax of Tags // Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції “Актуальні проблеми сучасних наук: теорія та практика – ‘2006’”. – Том 19. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – С. 59-63.
3. Чайка Л. В. Питальні висловлювання у комунікативному аспекті (на мат. англ. мови): Автореф. дис... канд. філол. наук: Київський ун-т філол. наук ім. Тараса Шевченка. — К., 1998. — 20с.
4. Языкознание. Большой энциклопедический словарь/Гл. ред. Ярцева В. Н. – 2-е изд. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2000. – 688с.
5. Eastwood J. Oxford Guide to English Grammar. – Oxford: OUP, 1995. – 446p.
6. Mykhailenko V. V. Functional Semantics of Tags in Discourse // Messages, Sages and Ages. Proceedings of the 2nd International Conference on British and American Studies. Suceava, Romania: Editura Universitatii Suceava, 2006. – Pp. 725-732.
7. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvic J. A Comprehensive Grammar of the English Grammar. – London: Longman, 2000. – 1779 p.
8. Tolkien J. R. R. The Fellowship of the Ring. – Houghton Mifflin, 2003. – 398p.
9. Tolkien J. R. R. The Return of the King. – Houghton Mifflin, 2003. – 1137p.
10. Tolkien J. R. R. The Two Towers. – Houghton Mifflin, 2003. – 725p.